

1. Kuka kunnassa käsittelee/lausuu jätevesisuunnitelmat?

- a) rakennustarkastaja
 b) ympäristötarkastaja tai -sihteeri (onko delegoitu?)
 c) terveystarkastaja (onko delegoitu?)
 d) joku muu, kuka

a 19(12 poikkeustapauksissa/ tarvittaessa b antaa lausunnon/katsoo, esim. pv-alueet) (2 vesilaitoksen edustaja muk.)

b 21 (2 on) (1 tarvittaessa myös vesilaitos antaa lausunnon)

b + c 2

a+b 3

muutamia vastauksia:

Rakennusvalvonnan tarkastusinsinööri

rakennusvalvonnan lvi-tekniikko

Pelkät jätevesiremontit käsittelee ymp.sihiteeri eli myöntää toimenpideluvan, uusien rakennuksien jätevesiasiat käsittelee rak.tarkastaja rakennusluvan yhteydessä (ymp.sihiteeri käy kerran viikossa tarkastamassa ja hyväksymässä näiden jätevesisuunnitelmat)

Ympäristövalvonnan tarkastusmestari, delegointi ympäristöviraston toimintasäännössä: Tarkastusmestari 3. valvoo ja tarkastaa talousjätevesien käsittelystä vesihuoltolaitoksen ulkopuolella tehtävien VnA (542/2003) mukaiset asiakirjat...

Ympäristösihteeri eli minä. Käytännössä katson että suunnitelma ja järjestelmä on asianmukainen, ja laitan leiman asemapiirustukseen. Leimassa lukee, että "merkitty tiedoksi, että piirustukset jätevesijärjestelmän osalta on laadittu, päivämäärä ja allekirjoitus". Hommaa ei ole delegoitu minulle. Rakennustarkastaja, jonka oikeasti kuuluisi homma hoitaa, on ollut täällä niin kauan, ettei hänelle kukaan uskalla sanoa, että se olisi oikeasti hänen työtään. Tietää sen varmaan, muttei välitä.

ympäristöpäällikkö viranhaltijapäätöksillä, on rakennusjärjestyksessä ja ympäristönsuojelumääräyksissä delegoitu ymp.ltk:lta viranhaltijalle, 3 lajia, myös selvitykset tarkoitus käsitellä (pari sataa odottaa, on pyydetty) ja antaa lausunto (tehty omat määräykset jo asetuksen luonnosvaiheessa) voidaan valittaa vain rak.lupapäätöksessä

rakennustarkastaja ja ympäristönsuojelusihteeri ovat yksi ja sama henkilö

2. Jos muu kuin rakennusvalvontaviranomainen käsittelee/ antaa lausunnon, liikkuuko yksiköiden välillä rahaa?

- a) kyllä, myös rakennusvalvonnan taksassa asiakasta laskutetaan erikseen jv-lausunnosta
 b) kyllä, vaikkei taksassa erikseen asiakasta siitä laskuteta
 c) ei

a 5

b 2

c 26 (1 paitsi toimenpideluvassa)

- 8

lisäksi erikoisemmat tapaukset:

laskutetaan suoraan asiakkaalta 100€ uudisrakennuskohteissa, saneerauskohteissa ei laskuteta (porkkana)

toimenpidelupa maksaa 150 e joka tulee ymp.suojelun momentille. Uusien osalta ei erikseen mitään maksua, normaali rakennuslupamaksu.

3. Kuka hoitaa jätevesineuvonnan kunnassa (neuvooko ympäristönsuojeluviranomainen myös uusien rakentajat vai vaan vanhat, vai hoitaako rakennusvalvonta osan, ostetaanko neuvontaa ulkopuolelta)?

ympäristösihteeri tai vastaava 20 (+ 1 vesihuoltoneuvoja)

ympäristövalvonta ja rakennusvalvonta yhdessä 21 (+ 1 projektityöntekijä lisäksi)

(1 rakennustarkastaja ja ympäristönsuojelusihteeri ovat yksi ja sama henkilö)

tarkastusmestari, myös osallistuttu pariin projektiin

ympäristö- ja terveystieteelliset yhdessä 1

muutamia vastauksia:

Kyselyt taitavat pääosin ohjautua ympäristösihteerille sekä vanhoista että uusista. Rakennusvalvonta neuvoo osaltaan mitä selvityksiä tarvitaan lupaa varten. Ei ulkopuolista apua. LVI-tekniikan tarve selkeästi olemassa.

Rakennusvalvontaviranomainen opastaa (uudet + vanhojen kunnostukset) toimepide- tai rakennuslupahakemuksen yhteydessä. Myös yss opastaa tarvittaessa. Neuvontapalveluja on ostettu Suomen Salaojakeskuksen hallinnoimalta LokaPuts-hankkeelta.

Jätevesiasetuksen voimaantulon jälkeen neuvonta on hoidettu siten, että rakennusvalvonta "hoitaa" ja ohjeistaa kaikki rakennus- tai toimenpidelupaa edellyttävät korjaus- ja muutostyöt sekä tietysti uudisrakennuskohteet. Itsellenikin tulee tiedusteluja (ja esim. lvi-tekniikan ollessa pitempään lomalla/saikulla, olen hoidellut hänen pestiään jonkin verran) ja mikäli asiakas on aikeissa aloittaa rakentamisen/korjaukset, ohjaan kääntymään rakvan lvi-tekniikan puoleen, josta asia hoituu eteenpäin. Ympäristöpuoli on järjestänyt haja-asutusalueella asukkaille yleisiä neuvontatilaisuuksia ja hoitaa vanhojen kiinteistöjen osalta jätevesiselvitysten takaisinpyynnön ja selvitysten läpikäynnin.

Tarkastusinsinööri hoitaa pääosin, hänen poissaollessaan myös rakennustarkastaja, ympäristöpäällikkö tai ympäristötarkastaja osaavat hoitaa neuvonnan ja lisäksi kunta on mukana Varsinais-Suomen Agenda 21:n jätevesiprojektissa, jossa on myös kuntalaisille tarkoitettua yleistä jätevesineuvontaa.

Kaikki halukkaat saavat neuvontaa. Neuvontaa annettu kohdekohtaisesti kiinteistöille. Neuvontakäynnin yhteydessä jaetaan kirjallista materiaalia (noin 1-2 viikon viiveellä). Järjestetty yleisötilaisuuksia hankkeiden avustuksella. Esim. ProAgria yhteistyökumppanina: kiinteistökohtainen haja-asutuksen jätevesien käsittely, vesihuoltoalueen toiminta-alueen kiinteistöjen neuvontaa, erikoisryhmät. Lypsykarjatilat, lihakarjatilat, hevostilat. Lisäksi kuivakäymälät. Rautakauppojen infotilaisuudet: 4 kpl

Tällä hetkellä meillä on naapurikuntien kanssa yhteinen vesihuoltoneuvoja, jolle ohjautuu osa neuvonnasta, mutta hänen projektinsa päättyy marraskuun loppuun. Sitten homma hoituu niin, että rakennusvalvonnasta annetaan jotain ympäröiväisiä neuvoja, ja ongelmatapaukset ja pääosa neuvonnasta jää minulle, ympäristösihteerille. Ei osteta ulkopuolelta neuvontaa.

raktarkastajat pyytävät lähes järjestelmällisesti uusia rakentajia soittamaan meille ja kysymään meiltä, mitä me haluamme. Me olemme vastanneet kohtuullisen tyyliä jokaiselle soittajalle, että päätöksen tekee raktarkastajat ja me voimme antaa vain yleisluonteisia ohjeita. Tietysti me joudumme silloin neuvomaan aika paljon, mikä on toisaalta ymmärrettävää, mutta minusta toisaalta aivan väärin. Koska valta ja vastuu on raktarkastajilla, niin hoitakoot työnsä. He vetoavat suureen työmäärään etteivät ehdi. Eikö meillä muka ole pirusti töitä??? Anteeksi vuodatus!

käytäntö vaihtelee. Jos asiakas tulee meille, me neuvotaan. Toisinaan asiakas lähetetään rakennusvalvonnasta meille kysymään jätevesiasiaista. Eri rakennustarkastajien osaamistaso saattaa hieman vaihdella vielä. Toisinaan tulee tunne asiakkaan pallottelusta.

Myös vesiensuojeluyhdistykset ovat tehneet työtä jätevesineuvonnassa.

4. Miten viranomaisyhteistyö kunnassa toimii (hyviä/ huonoja esimerkkejä)?

Kohtalaisesti/ hyvin 37
Erittäin hyvin 2
Huonosti 2

Vastauksia:

Toimii, kun muistaa kysyä ja pyytää eli itse on aktiivinen.

Epäselvyyttä siitä, vaaditaanko jätevesisuunnitelma heti rakennusluvan hakemisen yhteydessä vai voiko sen toimittaa myöhemmin.

Hyvin. Selvityksen tasossa ja lupavaateissa on tosin hieman eroja eli rakennusvalvonta ei välttämättä vaadi tarkkoja selvityksiä eikä erillistä fosforinpoistoa. Alussa pidimme viikoittain palaverin, jossa katsottiin hakemukset läpi, mutta se on nykyisin jäänyt ja otan kantaa asiaan pyydettyäessä.

Erittäin hyvin. Yhteinen tarkastus paikan päällä tai konsultointi suunnittelijan kanssa tehdään yhdessä rakennustarkastajan kanssa. Samaa osastoa, joten on helppoa. Järjestetty kylätaloilla yhteisiä jätevesi-iltoja,

tupailtoja, koulutusta toistakymmentä kappaletta asukkaille ja loma-asukkaille. On käyty puhumassa rotareille, vesiosuuskunnille ja aina tekninen johtaja, rak.tarkastaja ja ymp.sihteeri mukana. Usein virkamiehet alustajina ja joku jätevesifirma on mukana. Vaihtuu tapahtuman ja järjestäjän mukaan, virkamiehet eivät vaikuta siihen asiaan. Myös agenda-tomiston väki on käynyt puhumassa.

Erittäin hyvin. Auttelen yleisemminkin teknisen puolen äijä vesi-, viemäri- ja jäteasioissa, kun ovat virkailtään vielä aika nuoria ja kokemattomia. Minulle tuottaa pelkästään hyvää mieltä hoitaa heille juttu puolessa tunnissa, tietäen että heiltä asiaan kuluisi puoli päivää. Pienessä kunnassa yhteistyö toimii hyvin, riittää että ympäristösihteeri korottaa hieman ääntään omassa huoneessaan, niin naapurihuoneissa teknisen toimen henkilöstö, rakennustarkastaja ja maataloussihteeri ovat kuulolla.

Huonosti toimii. Rakennustarkastajaa ei kiinnosta hoitaa jätevesiasioita, ja hän on ollut täällä sisäänpäinlämpiävässä pikkukunnassa niin kauan, ettei kukaan uskalla hänelle vastaan sanoa.

tiedonkulku rakennustarkastajalta ympäristönsuojelusihteerille huono. Todennäköisesti osa järjestelmien uusimisesta jää tekemättä, koska lausuntoa ei kysytä ympäristöpuolelta.

yhteistyön suhteen ei ole ollut ongelmia. rakennusjärjestys, ympäristönsuojelumääräykset ja kaavamääräykset pitäisi tietysti saada jätevesien käsittelyn suhteen yhteneväisiksi. nykyisin vähän välillä plärätään ko. pumaskoja ja neuvotellaan mitä sovelletaan

suhteellisen hyvin, (olisi hyvä jos vesihuoltolaitos olisi asiassa aktiivisempi)

toimii hyvin, koska kaikki rakennusluvut ja toimenpideluvat esikäsitellään katselmusmiehissä (rakennustarkasta, palo- ja pelatuviranom., sähkölaitos, kaavottaja rakennuslautakunnan puhjoht.)

Pääasiassa hyvin. Haja-asutusalueella lupia käsittelevät tarkastusrakennusmestarit voisivat kuitenkin ottaa aktiivisemmän roolin: osa vaatii jo tekemään jätevesisuunnitelmat ennen lupapäätöksen tekoa, osa toteaa vain lyhyesti lupapäätösehtona, että lausunto jätevesistä on haettava ympäristökeskukselta. Välillä kirjava lausuntokäytäntö kunnan sisällä ja kuntien välillä on aiheuttanut sekaannusta esim. silloin kun suunnittelijat ottavat yhteyttä kuntaa.

Luulisin, että ainakin rakennusvalvonnan näkökulmasta hyvin. Sekä ympäristönsuojelutarkastaja että kunnallistekniikan edustaja ovat mukana rakennusvalvonnan ns. alustavissa kokouksissa, joissa katsotaan tietysti myös jätevesiasiat/verkostoon liittymiset. Muutenkin yhteistyö on melko mutkatonta, kun työskennellään samoissa tiloissa.

- mielestäni yhteistyö on toiminut OK, joskus mietityttää suunnitelmien taso kun ei niitä itse juuri pääse näkemään, siinä mielessä lausuntokäytäntö olisi hyvä, tai sitten on käytävä itse kyselemässä mitä on vireillä - jätevesiselvitykset olemassa olevista järjestelmistä on pyydetty kuntaan/ ympäristötoimeen, selvitysten läpikäynnissä (arviointi onko systeemi OK vai uusittava) päävastuu ymp.toimella, rakennusvalvonta katsoo myös selvitykset läpi ja antaa omat kommenttinsa, yhdessä rakennusvalvonnan kanssa on pähkäilty esim. yhden uuden markkinoille hivuttautuvan "pienpuhdistamon" soveltuvuutta, lupahakemukseen liitetyssä suunnitelmassa niin puutteelliset tiedot, että katsottiin riittämättömiksi, päädyttiin asettamaan rakentajalle seurantavelvoite mikäli ko. laitteen asentaa (koska ei ollut mielestämme riittäviä selvityksiä laitteen puhdistustehosta), seurauksena rakentaja vaihtoi järjestelmää ja viranomaiset sai laitevalmistajan vihat niskaan (mutta viranomaisten välinen yhteistyö oli ja on toimivaa ;-))

Kohtalaisesti. Ongelmia tulee mm. valitustilanteissa. Juridisesti asia ohjautuu tällöin rakennusvalvontaan. Jätevesiasia on jäänyt vähän ulkokohtaiseksi rakennuslupamenettelyssä. Asiaa koetetaan parantaa.

Toistaiseksi ollut asioita vireillä niin vähän, että kokemuksia ei vielä ole. Suunnittelukokouksia rakennusvalvonnan ja ympäristökeskuksen välillä on ollut ja siltä osin yhteistyö sujuu hyvin. X:ssä ei juurikaan

rakenneta uusia kiinteistöjä, jotka eivät liity vesihuoltolaitoksen verkostoon. Vanhojen korjaussuunnitelmat tulevat aikanaan käsittelyyn, niitäkään ei ole vielä ollut käsittelyssä.

Kohtalaisesti. Rakennusvalvonta saisi ottaa enemmän vastuuta. Lausunnotonettely on muuttumassa vuonna 2008 jos rakennusvalvontaan saadaan LVI-tarkastajan virka, jolloin hän hoitaisi jätevesiasiat pitkälti. Neuvontaa ja ehkä osa lausunnonannosta jäisi kuitenkin myös ympäristötarkastajalle.

Yhteistyö rakennustarkastuksen kanssa toimii hyvin. Yhteistyö ympäristökeskuksen kanssa vähäistä (maakunnalliset neuvontatilaisuudet 1-2 kertaa vuodessa kunnille, osuuskunnille, vesilaitoksille). Yhteistyö vesilaboratorion kanssa vesitutkimusten osalta toiminut hyvin sekä pohja- että pintavesien osalta.

Toimii kohtalaisen hyvin. Ongelmana on lähinnä se, että toistaiseksi ei ole rak.valvonnan ja ymp.suojelun yhteistä ATK-ohjelmaa/rekisteriä, johon kunnostetut järjestelmät ja niiden tiedot voitaisiin syöttää. Saatujen jätevesiselvitysten tiedot on syötetty omatekoiseen excel-taulukkoon, josta ne joskus toivottavasti voidaan siirtää johonkin järkevämpään tiedostoon....

Koska YS ei ole lausunnon antajana, tulee jonkin verran valituksia järjestelmistä, joita ei ainakaan YS:n lausunnossa olisi hyväksytty.

5. Miten vesihuoltolaitos on mukana jätevesiasioissa, vai onko mitenkään? Onko mahdollinen verkoston kehittäminen haja-asutusalueelle hyvällä mallilla ja ovatko toiminta-alueet selvät? Muistetaanko aina tarkistaa kiinteistön mahdollisuus liittyä viemäriin vai onko tässä ollut ongelmia?

Vastaukset koottuna:

Kyllä. Neuvottelut ja yhteydenpito ovat luontevaa ajatusten vaihtoa, koska vesi- ja viemärlaitoksen johtaja on viereisessä huoneessa. Mietitään pohjavesialueilla olevia ja muitakin tapauksia esim. Ekokylää jne. tällä hetkellä. Saatuu suostumus vanhojen pumppaamojen liittämistä X:n. ISO ASIA TÄÄLLÄ:

Vrt. edellinen vastaus - junailimme teknisen johtajan kanssa X:n erittäin kunnianhimoisen viemäriverkoston laajennusohjelman. Valtuuston vahvistaman ohjelman mukaan seuraavan 12 vuoden aikana viemäriin liittyvien kiinteistöjen lukumäärä lisääntyy n. 50% - toivottavasti kirstussa piisaa rahaa. Tietenkin tarkistetaan kiinteistön mahdollinen kuuluminen em laajennusohjelmaan.

Ei oikeastaan muuten kuin vesiosuuskuntien perustamisissa. Uusille osuuskunnille vahvistetaan toiminta-alue aina, se on edellytys tukien saamiselle. Mutta muuten vesihuoltolaitoksen toiminta-alueet vastaavat asemakaava-alueita, eikä niitä ole mietitty järkevästi niin, että olisi huomioitu toiminta-alueisiin asemakaava-alueiden ulkopuolisia kiinteistöjä, jotka kuitenkin olisi järkevä liittää verkostoon, tai että pohjavesialueilla yritettäisiin saada mahdollisimman paljon kiinteistöjä verkostoon tms. Myöskään mahdollisista vesilaitoksen tulevista laajenemissuunnista ei ole mitään tietoa, joten on vaikea neuvoa asiakkaita kun ei tiedä, onko mahdollisesti tulevaisuudessa tulossa kunnan viemäriä vai ei. Kyllä periaatteessa tarkistetaan aina mahdollisuus liittyä viemäriin.

Viemäriverkostoja on tavoitteena laajentaa mm. kylähankkeita. Toiminta-alueet ovat selvät. Viemäriin liittyminen hyvä kun ollaan toiminta-alueella.

vesiosuuskuntia on kunnassa monta ja ainakin yksi iso rakennetaan alkaen v. 2009. Kunnan vesilaitos ei aio laajentaa aluettaan maille. Toiminta-alueajaukset on päätetty ja kunnossa. Kyllä muistetaan tarkistaa liittymismahdollisuus viemäriin.

Kyllä yleinen viemäri on aina ensin pohdinnan alla. Toiminta-alueet on selvät ja niiden liittämiskehotukset ja vapautukset loppusuoralla. Verkoston kehittäminen ei aina etene kehittämissuunnitelman mukaan, ja se on tietysti ikävää, koska jätevesineuvonnassa joudutaan ajattelemaan ratkaisuja kehittämissuunnitelman pohjalta.

Ei ole juuri mukana. vesilaitoksen (talousvesi) teknikko tosin antaa lausunnon rakennuslupahakemuksiin, mutta ei hirveästi puutu jätevesien käsittelyyn. Toiminta-alueet on periaatteessa selvät ja tapauskohtaisesti on kyllä mahdollista saada kaupungin viemärimestarin lausunto yksittäisestä hankkeesta. lisäksi on yksi melko laaja jätevesiosuuskuntahanke, mutta se on vasta suunnitteluasteella ja tässä vaiheessa on epäselvää, toteutuuko se ja milloin ja kuinka laajasti. tuolla suunnalla on siis epätietoisuutta.

Vesihuoltolaitos ei juurikaan mukana toiminta-alueen ulkopuolella. X:n kaupungin toinen vesihuollon kehittämissuunnitelma parhaillaan lausuntokierroksella. Päätetty että kehittämissuunnitelma tarkistetaan kerran valtuustokaudessa.

Minusta koko toiminta-alue laadittiin puhtaasti kunnan tämän hetken tilanteen ja hyväksytyjen kaavojen mukaan. Sitä ei tehty vesihuollon tarpeiden tai vesiensuojelun mukaan ja siksi en ole ollut silloin eikä nykyäänkään siihen tyytyväinen. Toiminta-alueen teki ja valmisteli meidän tekninen sektori.

Paikkakunnalla on meneillään kova buumi haja-asutusalueen saamisesta vesihuollon piiriin, "yhteiskunnan" runkoputkia rakennetaan laajalle alueelle, osuuskunnat ottavat ilmeisesti hoitaakseen liittymät. Kuntaan on laadittu vesihuollon kehittämissuunnitelma, jonka mukaan edetään.

tarkistetaan mahdollisuus, kehittämisestä puuttuu rahaa

Vesihuoltolaitos on mukana. Olemme sopineet yhteisesti, mitä kiinteistöiltä vaaditaan. Vesihuoltolaitos aktiivisesti mukana haja-asutusalueen viemäröinnissä. Kylätaajamissa meneillään yhteisviemäröinti, jossa yhtiö varsinainen toimia, mutta kiinteässä yhteistyössä vesilaitoksen kanssa. Jätevedet tullaan johtamaan vesilaitoksen puhdistamoon.

vesilaitos on mukana. Verkoston kehittäminen vähän takkuua jollain alueilla(raha) toiminta-alueet selvät. Tarkistetaan viemäriin liittymisen mahdollisuus ulkopuolelta toiminta-alueenkin ja suositellaan

Vesihuoltolaitos on täällä X:ssa vasta hiljattain tajunnut että viemäriinjojakin tulisi rakentaa yhdessä vesilinjojen kanssa. Vesiosuuskunnat saattavat taas nytkähtää eteenpäin suunnitelmissaan sellaisella vauhdilla että viemäriinliittymismahdollisuus on selvinnyt minulle ja asiakkaille liian myöhään. Tämä vaikeuttaa toiminta-alueeksi muuttuneilla alueilla juuri rakentaneiden "pakkoliittymistä" ainakin moraalisesti. Toiminta-alueet ovat myös täällä eräällä vesihuoltolaitoksella sellaiset että mitenköhän mahtavat selvitä "velvoitteistaan" joten liittymiskehoitukset eivät lähde kovin ripeästi täältäkään käsin. Liian suuria toiminta-alueita tulisi välttää koska niitä pystyy myöhemmin sitten laajentamaan! Periaatteessa lausunnossa pyritään jo huomioimaan viemäriin liittyminen ensimmäisenä vaihtoehtona (on tiedossa, että viemäri tulossa alueelle ennen vuotta 2014) jos liittyminen myöhästyy rakentajasta riippumattomista syistä mietitään suunnitelma B tilapäiseksi vaihtoehdoksi.

vesihuoltolaitoksen käyttömestari on mukana lupien käsittelyssä. Toisinaan havaitaan, että kiinteistö olisikin velvollinen liittymään kunnalliseen viemäriin. Siinä tapauksessa asia ohjeistetaan niin.

X:lla on tehty vesihuollonkehittämissuunnitelma, jota on toteutettu aikataulun mukaisesti vuodesta 2004 alkaen. Paineita on laajentaa verkostoa myös nyt sovitun kehittämissuunnitelman alueen ulkopuolelle. Rakentajia neuvotaan selvittämään ensin mahdollisuus liittyä nykyiseen verkostoon, ja heille kerrotaan liittymisvelvollisuudesta, jos/kun toiminta-alue laajenee ko. kiinteistölle. Jos verkosto on tulossa alueelle esim. vuoden kuluttua, neuvotaan johtamaan jätevedet umpisäiliöön siihen saakka. Kuntateknikkakeskus toteaa omassa rakennuslupalausunnossaan tulevan verkoston rakentamisaikataulun.

Toiminta-alueet on vahvistettu vasta äskettäin, puhdas vesi puolella verkoston kehittäminen on hyvällä mallilla, mutta jätevesipuolella ei, uskon, että suunnittelija ja rakennustarkastaja selvittävät viemäriin liittymismahdollisuuden.

Tarvittaessa yhteistyötä toiminta-alueen laitamilla ja tulevien verkkojen laitamilla, ei myönnetä lupia tietenkään toiminta-alueelle.

Verkosto rakentuu melko hitaasti rahan puutteen takia. Ihmiset saattavat verkostoa odottaessaan asentaa umpisäiliön väliaikaiseksi ratkaisuksi, mutta joutuvat kuitenkin muuttamaan sen esim. putsariksi, kun verkoston tulo viivästyykin alkuperäisestä suunnitelmasta. Ympäristönsuojelu yrittää pysyä mukana ja painotamme aina, että ensin kannattaa varmistaa, onko liittyminen mahdollista. Tarkastamme sen vielä suunnitelman hyväksymisvaiheessa.

vesihuollon yleissuunnitelma on tehty ja toiminta-alueet vahvistettu, myös vesiosuuskuntien toimialueita vahvistettu, vesilaitos kartoittaa parhaillaan toiminta-alueella olevat liittymättömät kiinteistöt, joita ymp.toimi tämän vuoden aikana pyrkii kehottamaan liittymään, vahvistetut toiminta-alueet ovat kuntiaisen kartalla, rak.lupien yhteydessä ja neuvontatilanteissa ym. tarkistetaan aina sijaitseeko kiinteistö toiminta-alueella (tai pohjavesialueella tms.), jonkun verran on niitä kiinteistöjä, joilla olisi mahdollisuus liittyä viemäriin, mutta eivät halua ja jos ei olla toiminta-alueella ei voida pakottaakaan, paljon vesiosuuskuntia (n. 15 kpl), isoja ja pieniä, osa riitaisia, hinnoissa ym. eroja, siinä mielessä hankala tilanne esim. neuvonnan osalta kun ei pysy kärryillä osakaskuntien rakentamisaikatauluista, putkiverkostojen sijainnista/kiinteistöjen liittymismahdollisuuksista ym.

X:ssa tehtiin selvitykset ja niiden lopputuloksena oli että haja-asutusalueelle ei ole varaa tehdä kunnan viemäriä. Tarkistetaan aina mahdollisuus liittyä viemäriin - ei ongelmia yleensä. Muutama viemärlaitoksen toiminta-alueella on vielä liittymättä (varojen puutteessa väittävät olevansa??).

X Vesi ottaa kantaa suoja-alueillaan jäteveden käsittelyyn, yleisenä vaatimuksena umpisäiliö kaikille vesille. X:ssa on vesihuollon kehittämissuunnitelmassa ohjelma haja-asutusalueiden kehittämisestä ja viemäröinnin aikataulusta ym. seikoista.

Vesihuoltolaitos ei ole mukana mitenkään. Perusteilla on VOK-vesihuoltolaitoksia (ei toiminta-alueita), jotka kyllä toimivat yhteistyössä lähinnä rakennusvalvonnan kanssa. Liittymismahdollisuuden tarkistuksesta ei ole tietoa.

Vesihuoltolaitos on vähän mukana. Verkoston kehittämistä tapahtuu, tänä iltana onkin X:n jätevesiosuuskunnan yleisötilaisuus jossa esitellään yhteisen viemäröinnin yleissuunnitelma. Toiminta-alue on taajama-alueet. Kiinteistöt liittyvät hyvin viemäriin, tosin on muutama epäselvä tapaus olemassa.

X Vesi on tehnyt viemäriverkon laajennussuunnitelmat ja itse verkoston rakentaminen on meneillään. Oikein hyvää työtä.

Vesilaitos on mukana haja-asutusalueiden vesihuollon kehittämisessä lähinnä siten, että alueellisille vesiosuuskunnille annetaan konsulttiapua verkoston suunnittelussa / rakentamisessa ja osuuskuntien perustamisessa. Osuuskuntien liittämiseen vesilaitoksen verkostoon annetaan suunnittelu / rakentamisapua, mutta taloudellinen vastuu em. toiminnasta on kunnalla. Valtuusto on päättänyt vuonna 2000 strategian, jonka mukaan vesiosuuskunnat rakentavat ja ylläpitävät kustannuksellaan verkostoja (vesijohdot ja viemärit) haja-alueelle. Kunta avustaa rakentamista ja hoitaa kustannuksellaan suunnitelmat. Vesilaitos on mukana kehitystyössä sekä toimittaa veden ja ottaa jätevedet vastaan. Ympäristökeskus avustaa rakentamista. vesihuollon kehittämissuunnitelma vuonna 2004 laadittiin em pohjalta. Mahdollisia osuuskuntien alueita suunnitelmassa on esitetty noin 40. osuuskuntien lisäksi on kymmenkunta vesijohtoyhtymää, joissa kiinteistöjä on yhteensä arviolta 100. Vesilaitoksella on toiminta-alue, joka muodostuu pääsääntöisesti asemakaavoitetuista taajama-alueista. Osuuskunnat eivät vielä ole esittäneet toiminta-alueitaan vahvistettaviksi. Strategian mukaan vesilaitos toimii taajamissa ja osuuskunnat haja-alueilla, päällekkäisyyksiä ei uskota tulevan.

Vesihuoltolaitos hoitaa hommansa hyvin, tosin yhtenä ongelmana se, että vesihuollon kehittämissuunnitelma aikatauluineen ei ole juridisesti sitova eli ajoittain esiintyy kiinteistöjä, joiden on hankala päättää, kannattaako nyt tehdä omat järjestelmät vai tuleeko viemäri suunnitelmassa aikataulussa...

Vesihuoltolaitoksen toiminta-alue on selvästi määritetty. Kehittämissuunnitelmassa on esitetty suuntaviivat toiminta-alueen laajentamiselle. Ongelmakohtiakin ollut, esim. saaret, joihin vesihuoltolaitos ei halua ulottaa verkostoa, mutta tarvetta olisi. Kehittämissuunnitelma on kuitenkin hyväksytty.

Vesihuollon kehittämissuunnitelmaa ollaan päivittämässä. Aina kun tarvetta on, tehdään yhteistyötä eli jonkun verran vesilaitos on mukana.

Yhteistyö vesihuoltolaitoksen (X Vesi Oy) kanssa toimii, erityisesti vesihuoltoalueen rajatapauksissa jouduttu tekemään tarkennuksia. Liittymistapauksissa vallinnut kohtuullinen yhteistyöhenki: vesihuoltoalueiden rajaukset osittain ristiriitaisia. Yhteistyösopimuksella suoritettu talousveden laadun valvontaa: vedenottamot/verkostot.

Vesihuoltolaitos on kunnan osakeyhtiö, josta vastaa tekninen toimi. Tekninen toimi on edistänyt paineviemäröintihankkeita ja X on ollut mukana yhdessä Interreg-hankeessa, jossa toteutettiin laajahko paineviemäröintihanke. Haja-asutusalue on kuitenkin laaja ja kehittämistarpeita on edelleen runsaasti, vesihuollon viemäröinnin toiminta-alueita on alkuperäisestä muistaakseni kertaalleen tarkistettu.

Vesihuoltolaitos (kaupungin teknisen toimen alainen) on ollut mukana jätevesiasioissa. Meillä oli mm. teknisen toimen vetämä hanke haja-asutusalueella (2005-06), joissa kylille tehtiin yleissuunnitelmatasoiset suunnitelmat kyläputsareista. Samassa hankkeessa tarkasteltiin myös vesihuoltolaitoksen viemäröintialueen läheisten alueiden liittämistä keskusviemäriin. Toiminta-alueita ei meillä ole viemäröinnin osalta kuin keskustassa ja yhdessä isossa kylässä, joissa kaupungin viemärlaitos. Ei ole ollut ongelmia mahdollisuudesta liittyä viemäriin. Yleisesti ottaen asukkaatkin ovat halukkaita liittymään viemäriin ja pitävät siitä itsekkin huolta. Em. hankkeen perusteella ollaan laajentamassa keskustan viemäröintiä lähellä oleville haja-asutusalueille.

Vesihuoltolaitos on juuri äskettäin konsulttivoimin tehnyt muutamilta kaupunkimme haja-asutusalueilta vesihuollon yleissuunnitelmat (sis. sekä vesi- että viemäriverkostosuunnitelmat). Työryhmissä olen ollut mukana. Lähivuosina (mahdollisesti jo ensi vuonna) on tarkoitus päivittää myös vesihuollon kehittämissuunnitelma, jolloin verkoston laajenemisesta ja aikatauluista saataisiin realistisempi kuva. Jätevesiasiat ovat siis vesihuoltolaitoksella tiedossa, valitettavasti raha on aina se rajoittava tekijä... Kiinteistön mahdollisuus liittyä viemäriin tarkistetaan aina.

A)Toiminta-alueet ovat selvät, B) Yleissuunnitelma aloitetaan tekemään ensi vuonna, C) Tarkistetaan toiminta-alueen rajat hakemuksista.

Osa vesihuoltolaitosten toiminta-alueista on käsitelty vesihuoltolain mukaisesti, osa toiminta-alueista (vesiosuuskuntien) on määrittelemättä ja käsittelemättä. Vesiosuuskuntia syntyy ja keskitettyjä viemäröintejä puuhataan vauhdilla, ongelmana on tietenkin raha. Osa kylistä nukkuu vielä... Hyväksytyjen toiminta-

alueiden osalta liittymisten valvonta ja vapautushakemusten käsittely on pahasti kesken. Vesihuoltolaitos on mukana jätevesiasioissa, kunhan vähän potkii... Rakennusvalvontaviranomainen kyllä käsittääkseni huolehtii vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella olevien kiinteistöjen osalta siitä, että kiinteistö pitää liittää verkostoon tai sitten hakea vapautusta.

Toiminta-alueet on määritetty jo aiemmin. Meillä tehtiin samoihin aikoihin myös selvitys Haja-asutuksen jätevesien käsittelyn vyöhykejaosta ja siinä otettiin myös kantaa mahdollisesti laajennettavaan verkostoon. Näitä alueita ei kuitenkaan otettu mukaan toiminta-alueiksi. Eikä edes kaikkia mahdollisiksi kehittämisaueiks. Nyt on kyläläisten painostuksesta viritelty uutta selvitystä, missä selvitetään minne olisi mahdollista (ja järkevää) laajentaa viemärointiä. Yksi kylätaajama on jo n. viisi vuotta sitten viemäroity ja toiselle on alustavat suunnitelmat olemassa. Ensisijaisena vaihtoehtona pidetään viemäriin liittymistä. Kyläläisiä on myös kannustettu tekemään yhteisputsareita. Parilla kylällä sellainen onkin. Tosin kunnan tekemä koulun yms. takia. Myös vesiensuojeluyhdistys on tekemässä projektia jätevesihommien kehittämisestä, mihin toivoo kuntien osallistuvan.

Vähän on ollut nihkeää tuo kehittäminen. Uusien henkilöiden myötä on homma alkanut mennä paremmin.

Tarkastetaan aina liittymismahdollisuus verkostoihin, jos rakennuspaikka lähellä verkostoja (vaikka olisikin toiminta-alueen ulkopuolella). Vesihuoltolaitoksen toiminta-alueen ulkopuolella on vesiosuuskuntia. Yleensä vesiosuuskuntien alueella uudet rakennuspaikat vaativat suunnittelutarveratkaisun / poikkeusluvan, ja niissä on ollut ehtona liittymisvelvollisuus. (toiminta-alueen vahvistamispäätös tehty vain yhden vesiosuuskunnan kohdalla, neljä muuta odottaa vielä vahvistamispäätöstä).

Viemäreitä rakennetaan kaupungin toimesta lähinnä uusille alueille sekä runkolinjaa yleissuunnitelman puitteissa. Vesiosuuskuntien aktiivisuudesta riippuu, laajeneeko viemäroity alue haja-alueille.

Vesihuoltolaitos ei ole mukana haja-asutuksen jätevesiasioissa eikä aktiivisesti aja vahvistetulla toiminta-alueella olevien liittymättömien kiinteistöjen liittämistä verkostoon. Jätevesiverkosto on lähinnä kaava-alueilla eli kehittämistä haja-asutusalueelle tarvitaan. Toiminta-alueet ovat selkeät. Toiminta-alueelle rakentajat liitetään viemäriin, sen suhteen ei liene ollut ongelmia.

Toiminta-alueet ovat selvät ja liittymisvelvoite yleensä toteutuu, liittymismahdollisuudesta muistutetaan, jos järkevällä etäisyydellä on viemäri.

Vhl kehittää omaan tahtiinsa ja tietoja joutuu lypsämään. Verkostoon liittyminen aina ykkösvaihtoehto.

6. Kehittämisideoita, muita sanottavaa aiheesta?

Vastaukset koottuna:

Tyytyväisiä tähän tilanteeseen ollaan.

X:ssa toteutetaan aina kaikki hyvät ideat, joten tunnolleni ei jäänyt edellä olevien vastauksien jälkeen mitään sanottavaa.

Jostain ylemmältä taholta pitäisi tulla selkeä ohje vastuista ja työnjaosta rakennusvalvonnan ja ympäristöpuolen välillä näissä jätevesiasioissa :-). Suunnittelijoiden ja suunnitelmien ammattitaidottomuus on yhä ongelma, juuri tällä viikolla käsittelin taas suunnitelmaa, jossa umpisäiliöistä jätevedet lähtivät edelleen imeytykseen...

Jotenkin tuntuu, että jätevesiasioiden siirryttyä rakennuspuolelle, ei välttämättä ole aina menty parempaan suuntaan. Selkeät toimintamallit puuttuvat näissä asioissa monessa kunnassa.

suunnitelmat ovat vain edelleen vähän sitä ja tätä. Pikku hiljaa suunnitelmien taso paranee. Panospuhdistamot valtaavat alaa koko ajan.

porkkanaa, porkkanaa ja porkkanaa

yhteistyö rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun välillä toimii kun ollaan samassa talossa ja huoneet on vieretysten. yhtä luontevaa ei varmaan ole kun ollaan toisistaan kaukana ja ehkä peräti eri rakennuksissa.

Kuntalaisten/ kiinteistönomistajien kannalta olisi toivottavaa että kunnan sisäinen yhteistyö ja verkoston kehittäminen detaljikaava-alueen ulkopuolella olisi tarkemmin aikataulutettu. Nyt syntymässä tilanteita jossa

heti keskusta-alueen ulkopuolella kiinteistönomistajat "joutuvat" satsaamaan kiinteistökohtaisiin ratkaisuihin, vaikka kokonaistilanteen ja -talouden kannalta olisi parempi ratkaisu liittää alue/kiinteistö kunnalliseen vesi- ja viemäriverkostoon. Sen jälkeen kun kiinteistökohtainen investointi on tehty, on luonnollista että kiinteistönomistajan halukkuus osallistua verkoston laajentamiskustannuksiin on minimaalinen ja että he suorastaan vastustavat sitä.

Odotan jännityksellä vuosia 2010-2013.

valtakunnallinen ohjeistus tarpeen, varsinkin kauan odotettu ja kaivattu putsaritiedosto, jossa sanotaan selvästi toimivuudesta. Meillä pienessä kaupungissa on yhteistyö toiminut hyvin rakennusvalvonnan ja suunnittelijoiden kesken.

Uskon, että muutokset sujuvat suht hyvin. Tiettyjen yksittäisten vanhojen järjestelmien kunnostus ehkä tulee kangertelemaan. Mielestäni järjestelmien myyjät ovat toimineet aggressiivisesti. Varauksella suhtaudun esim. pienpuhdistamojen suureen määrään ja miten ne jatkossa toimivat.

Olisi hyvä jos ympäristönsuojelu saisi rakennusluparahoista ainakin muodollisen osuutensa. Valvontaan ei tahdo riittää aikaa (resurssipula), jätevesijärjestelmien huoltosopimukset pakollisiksi pian! Oikeasti päteviä suunnittelijoita edelleen vaikea tavoittaa, asiakkaat/rakentajat ryhtyvät jätevesisuunnittelutyöhön edelleen liian myöhäisessä vaiheessa. Huonosti toteutetun järjestelmän korjaaminen toimivaksi on huomattavasti kalliimpaa kuin hyvälle suunnittelijalle maksaminen >>> mainoskampanjoita voisi joku tahoo järjestää (ei kuitenkaan kaupallinen tahoo!) Uponorin teknisestä tuesta muuten sanottiin minulle kun uskalsin kysyä sitä että mihin perustuu se että harmaiden jätevesien saostuskaivotilavuudeksi riittää yksi kuutio että JÄTTÄKÄÄ TE VIRANOMAISET MITOTUSHUOLET ALAN ASIAANTUNTIOLLE (mihin lie viittaa, "oikeille" suunnitteliolle vai markkinamiehille?) ja kun kysyin että kuinka suuren näyteastian saa heidän näytteenottokaivoonsa (uutuus), ei osannut kerto muuta kuin että 4 litraa sieltä ei ainakaan kerralla saa (tarvittava määrä olisi n. 4litraa, enligt Kosunen). Tähän totesin että X:seen ei sitten niitä teidän kaivojanne asenneta jos se vaan on minusta kiinni! Olisi siis toivottavaa että valmistajat edes vaivautuisivat tuotteidensa kehittämissä vaiheissa olemaan yhteydessä viranomaisiin.

Lisää osaamista sekä meille, että rakennusvalvontaan!

Rahoitusasioita tulisi kehittää nykyisestä ja jollain porkkanalla tulisi yrittää saada kiinteistöjä tekemään yhteisiä jätevesijärjestelmiä.

Sako- ja umpikaivojen tyhjennys pitää saada lakiin! On tapauksia että ei ole koskaan tyhjenetty. Käyttö- ja huoltosopimus ehdottoman välttämätön jos on pienpuhdistamo! Asetuksella pitäisi säätää että kesämökeille ei pienpuhdistamoita!

milläpä saisi kiinteistön omistajat liikkeelle uusimaan järjestelmiään?? aika monet odottaa hintojen putoamista/vaativuuden lieventämistä/tulevia avustuksia tms. ihmettä, mutu-tuntuma pohjalta vaikuttaa siltä, että järjestelmiä rakennetaan enemmän kuin viranomaisilla on tiedossa, isännät kaivelee imeytyksiä tee-se-itse periaatteella (kun tuttu rautakauppias hyvän systeemin möi), ilman että muistetaan/halutaan tehdä suunnitelmia tai hakea lupia, näiden kanssa ollaan vielä ihmeissään jonain päivänä... tiedotusta tarvitaan, joku valtakunnallinen kampanja? tms. paikallisen tiedottamisen lisäksi/tueksi.

SYKEN tiedosto pitäisi olla se ohjenuora, joksi se luvattiin. Nykyisellään siitä ei juuri ole hyötyä.

Jätevesiasetus toimii erittäin huonosti. Olen keskustellut asiasta kaikkien suurimpien jätevesilaitteiden valmistajien kanssa. Perinteisten maaperäkäsittelylaitteiden myynti on laskenut. Johtuu siirtymä-ajasta ja noista älyttömistä prosenteista. Joillain alueilla ostetaan pikkuputsareita (ei onneksi meillä), myöhemmässä seurannassa kemikaaleja ei osteta kuitenkaan, eli siellä ne ovat pelkkinä sakokaivoina, hah-hah mitä minä sanoin. Olette ketkä nyt syyllisiä lienettekin tehneet ympäristölle karhunpalveluksen.

Maatalouden vesiensuojelussa pitää oikeasti päästä eteenpäin. Tulee olemaan tosi kiusallista pakottaa maatalousalueiden kiinteistöjä asetuksen vaatimuksiin, jollei jotain todellista ala tapahtua myös pelloilla. Asuinkiinteistön jätevesien käsittelyn kuntoonpano voi pienituloisen taloudessa olla melkoinen vaatimus. Sille toivoisi moraalista oikeutusta suhteessa maataloudelle asetettuihin vaateisiin ja ennen kaikkea merkityksellisyyttä ympäristön tilan kannalta. Myös maatalousalueilla.

:Eipä tule juuri mieleen. Tämä meidän malli on ollut melkoisen hyvä ja toimiva. Rakentaja on saanut kaikki lupansa periaatteessa rakennuslupan yhteydessä, eikä tarvitse sen enempää ihmetellä. Tokihan ne suunnitelmat mättää vielä, jne.

X:ssä asia tulee työllistämään rakennusvalvontaa ja ympäristökeskusta enimmäkseen vasta siinä vaiheessa, kun jätevesien käsittelyjärjestelmien parantaminen ja korjaaminen tulee ajankohtaiseksi. Ympäristökeskus aikoo kuitenkin aloittaa viemäriin liittymättömien kiinteistöjen tarkastukset jo vuonna 2008, jolloin kiinteistöille jää tarvittaessa aikaa hoitaa asiansa kuntoon jo hyvissä ajoin ennen määräaika.

Vesihuoltoalueiden aluerajaukset yksiselitteisiksi huolellisemmalla valmistelulla. Tällöin asiakkaat tyytyväisempiä.

X on noin 200 neliökilometrin ja 15 000 asukkaan kunta, jossa yhteistyö eri sektoreiden välillä on melko toimivaa, vaikka ajoittaisia ongelmia ja tietokatkoksia saattaa olla. Tulevaisuus tuo PARAS-hankkeen myötä kuitenkin suuria haasteita, kun yhteistyö eri toimialoilla laajenee useiden kuntien väliseksi ja toimintatavat ja käytännöt vaihtelevat eri kunnissa.

Meillä on X:lla ollut monta jätevesiin liittyvää hanketta 2001 vuodesta lähtien (mm. vyöhykejaon laatiminen, vanhojen järjestelmien korjaushanke, kyläputsarihanke). Joka hankkeen yhteydessä on tiedotettu jätevesiasioista. On koulutettu suunnittelijoita ja rakentajia. Silti ei ole saatu väkeä liikkeelle. Kaikki odottavat jotain (vuotta 2014, järjestelmien kehittymistä, valvontaa ???). Monet ovat todenneet, että tietoa on, että järjestelmälle pitää jotain tehdä, mutta..... Kaikkien aktiivisimpia tiedustelijoita ovat olleet mökkiläiset (yleensä iäkkäämmät, vähän jätevesiä tuottavat). Kyläputsareitten rakentaminen ei ole lähtenyt käyntiin. Putsarin ja purkuputken paikka ovat kylillä aiheuttaneet vastustusta (kukaan ei halua lähelleen). Lisäksi huolto (asiantuntevan huollon saanti tarvittaessa) arveluttaa. Kaupungin osalta näkökulma on se, että aloitteen pitää lähteä kyläkunnalta ja paikallisen tahon tulee olla organisoija. Kaupunki voi avustaa, mutta periaatteita avustuksen muodosta ja tasosta ei ole päätetty. Vain viemäröintilaitoksen läheisten alueitten osalta kaupunki on toimija.

Jätevesiasetuksen ja vesihuoltolain mukaisten tehtävien hoitamiseen tarvittaisiin lisätyövoimaa ainakin X:ssa. Viemäriverkostojen ulkopuolella on tuhansia kiinteistöjä, joten töitä kyllä riittää. Muutamia satoja selvityksiä on tullut ja niiden taso vaihtelee hyvin paljon.

Paljon olisi hommia. Vaikka yleinen ajatus on, että jotain pitäisi tehdä, niin kuitenkin suunnitelmat ei tahdo toteutua talouden puolesta. Meilläkin oli tarkoitus palkata ensi vuodesta eteenpäin puolikas henkilö (toinen puoli terveysvalvontaan), joka olisi perehtynyt neuvontaan, mutta jo ensimmäisellä säästökierröksellä karsittiin määrärahat. Vaikka henkilöstösuunnitelmassa oli ollut ko. virka jo useamman vuoden ajan ensi vuodelle. Pienessä kunnassa neuvonta ja valvonta tulee olemaan mahdottomuus muutaman vuoden kuluttua, kun ihmiset lopullisesti havahtuvat. Melko vähän ovat ihmiset nyt alkaneet parantelemaan laitteistojaan. Tosin tänä vuonna on ollut mökkiläisten kyselyitä selvityksen tekemisestä, mutta eipä niistäkään kovin moni taida alkaa toteuttamaan parannuksia vielä.

Onneksi jätevesisuunnittelijoiden koulutus etenee pikkuhiljaa. Tähän asti suunnitelmien taso ei ole päättä huimannut. Vanhojen kiinteistöjen jätevesijärjestelmiä on uusittu vasta todella vähän, tähän varmaan osaltaan vaikuttaa avustusten niukkuus. Pahoin pelkään, että vuosina 2012 ja 2013 tulee järjetön kiire uusimishakemusten kanssa...

Eipä tässä muuta. Se vapautusrevohka on vähän turhan raskas kaikkine lausuntoineen ja kuulemisineen sitä voisi keventää (ei lausuntoa jatkossa ympäristökeskukselta ellei viranomaisen itse halua pyytää).

X:n seudun ysviranhaltijoita ja rakennusvalvonnan vh:t pohtineet tänä syksynä yhdessä yhteisessä seminaarissa menettelytapoja. Koollekutsujana oli Y:n ympäristötarkastaja. Pohdittu mm. lomakkeiston kehittämistä...(en ollut itse paikalla, meiltä oli ympäristötarkastaja).

Miten saada ihmiset tarttumaan toimeen nyt eikä vuonna 2013???

Yhteistyön toimivuutta tulisi kehittää kokonaisuudessaan ja tiedottaminen tahtoo jäädä hoitamatta esim. vhl:ta rakennushankkeissa, liittyjät etsivät sitten tietoa omin päin esim. ymp.tstosta.